

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BEŞİNCİ GENİŞLEME SÜRECİ: YENİ ÜYE ÜLKELER VE TÜRKİYE'NİN REKABET DURUMLARI

Özge AYNAGÖZ ÇAKMAK*

Özet:

Bilindiği gibi 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanan Katılım Anlaşması, 15 hâlihazırdaki üye ve 10 yeni üye ülke tarafından da onaylanarak 1 Mayıs 2004'de yürürlüğe girmiş ve böylece AB ile 1991 yılının sonundan itibaren imzalanmaya başlanan Avrupa Antlaşmaları sürecinde, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (MDAÜ), Baltık ülkeleri (Letonya, Litvanya ve Estonya), Güney Kıbrıs ve Malta'nın, Birliğe katılım süreçleri tamamlanmıştır. Bu ülkelerin aksine AB ile ilişkileri oldukça eskilere dayanan Türkiye'nin ise nihayet 3 Ekim 2005 tarihinde, Lüksemburg'da yapılan hükümetlerarası konferansla AB'ne katılım müzakereleri resmi olarak başlatılmıştır.

Bu doğrultuda çalışmanın ilk amacı, Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinin, Birliğin en son genişleme süreci ile mukayese edilmesidir. Çalışmanın bir diğer amacı ise Türkiye ile Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya ve Slovenya'nın AB piyasasında beş farklı ürün kategorisinde (hammadde yoğun, emek yoğun, sermaye yoğun, kolay taklit edilebilen ve zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar) ihracat benzerlikleri kıyaslamaktır. Analiz sonucunda Birlik piyasasında Türkiye ile AB'nin beş yeni üye ülkesi (Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Slovakya, Slovenya) arasında en yoğun rekabetin, özellikle zor taklit edilebilen teknolojik mallar ve emek yoğun mallarda yaşandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, genişleme, yeni üye ülkeler, Finger-Kreinin benzerlik indeksi.

* Araş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
aynagoz@gazi.edu.tr

THE FIFTH ENLARGEMENT OF THE EUROPEAN UNION: NEW MEMBER STATES AND TURKEY

Abstract:

In April 2003, in Athens, the Treaty of Accession was signed by the present 15 European Union (EU) member states and by the 10 acceding countries (Hungary, Poland, Estonia, the Czech Republic, Slovenia, Cyprus, the Slovak Republic, Latvia, Lithuania and Malta) and it entered into force on 1 May 2004. Having spent four decades in the EU's waiting room, Turkey and the EU reached agreement for Turkey to begin negotiations on accession to the European Union on October 3, 2005.

The first objective of this paper is to evaluate Turkey's accession process with regard to new members of the EU. To that aim, we will first give an overview on EU-Turkey and new members relations. The second goal is to compare the similarity of exports of Turkey and new members of the EU (Czech Republic, Poland, Hungary, Slovenia and Slovakia) between 1992 and 2004. As a result of this analysis, it has been observed that especially in the labour intensive and difficultly imitable research oriented goods, there is a fierce competition among Turkey and EU's five new member countries (Czech Republic, Poland, Hungary, Slovenia and Slovakia).

Keywords: European Union, enlargement, new member states, Finger-Kreinin similarity index.

GİRİŞ

15 Temmuz 1959 tarihinde Yunanistan'ın Avrupa Topluluğu'na ortaklık için yaptığı başvuruyu takiben Türkiye, özellikle Gümrük Birliği'nin Yunanistan'a sağlayacağı avantajların dışında kalmamak amacıyla 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. O gün başlayan ve yaklaşık yarım asırdır süren bu serüven, katılım müzakerelerinin başladığı günümüzdeki konumuna ulaşmıştır.

Bilindiği gibi 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanan Katılım Anlaşması ile Birliğe katılımları öngörülen on ülkenin (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya) aksine AB ile ilişkileri bu ülkelerden oldukça eskilere dayanan Türkiye, gerek ekonomik gerekse de siyasi nedenlerle tam üyelik yolunda bu ülkelerle aynı hızda ilerleyememiştir.

Katılım Anlaşması, 15 hâlihazırdaki üye ve 10 yeni üye ülke tarafından da onaylanarak 1 Mayıs 2004'de yürürlüğe girmiş ve böylece AB ile 1991 yılının sonundan itibaren imzalanmaya başlanan Avrupa Antlaşmaları sürecinde, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (MDAÜ) kategorisine dâhil edilen Baltık ülkeleri (Letonya, Litvanya ve Estonya), Güney Kıbrıs ve Malta da dahil olmak üzere on MDAÜ'nin, Birliğe katılım süreçleri tamamlanmıştır.

Bilindiği gibi Birliğin on aday ülkeyi 1 Mayıs 2004'den itibaren üye olarak kabul edeceği yönündeki kararın alındığı Kopenhag Zirvesi (12- 13 Aralık 2002), müzakerelere başlama tarihinin netleşmesi beklentisinde olan Türkiye'nin beklentilerini tam olarak karşılamamıştır. Zirvede, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin, özellikle siyasi kriterlere uyum alanındaki çalışmaları yetersiz bulunmuş ve bu yüzden müzakerelere başlanması kararının ancak, 2004 yılı sonbaharında hazırlanacak olan İlerleme Raporu'na kadar yapılacak çalışmaların değerlendirilmesiyle verileceği belirtilmiştir. Böylece Zirveden çıkan sonuç "Komisyonun rapor ve önerisi temelinde, Türkiye'nin siyasi ölçütleri karşıladığına karar verilmesi durumunda, üyelik görüşmelerinin gecikmeksizin açılacağı" yönünde olmuştur. Bu gelişmelerin ardından, Komisyonun 6 Ekim 2004 tarihinde, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmesi ve katılım müzakerelerinin açılmasını önermesi ile 16-17 Aralık 2004'de AB devlet ve hükümet başkanları, müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasına karar vermiştir. Komisyonun "Türkiye İçin Katılım Müzakereleri Çerçevesi Taslağı"nı açıklamasının ardından, 3 Ekim 2005'de AB Dışışleri bakanları çerçeve belgesini onaylamış ve müzakerelerin tarama süreciyle resmen başlatılmasını kararlaştırmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye, AB ile ilişkilerinde söz konusu on yeni üyenin aksine oldukça eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen, tam üyelik yolunda bu ülkelerle aynı hızda ilerleyememiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinin, Birliğin en son genişleme süreci ile mukayese edilmesi ve özellikle Türkiye ve Birliğin on yeni üyesi arasında AB piyasasında yaşanan rekabetin sektörel düzeyde belirlenmesi ve değerlendirilmesidir.

D) AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BEŞİNCİ GENİŞLEME SÜRECİNDE TÜRKİYE VE ON YENİ ÜYE ÜLKE

2 - 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da düzenlenen AB Dışışleri Bakanları toplantısında, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki katılım müzakerelerinin genel prensiplerini belirleyen müzakere çerçeve belgesi onaylanmasının ardından, 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan hükümetlerarası konferansla Türkiye'nin AB'ne katılım müzakereleri resmi olarak başlatılmıştır. Ancak bu tarihe dek Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler oldukça iniş çıkışlı bir seyir izlemiştir.

Avrupa Birliği, Tek Pazar ve Tek Para ile Tam Ekonomik Birlik yolunda önemli bir aşama kaydetmiştir. Gerçekleştirilmesi amaçlanan ve Birliğin gündeminde hep var olan bu sürece tüm Avrupa ülkelerinin katılımı ideali ile "genişleme" kavramı üzerine odaklanmıştır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşması'nın 98, Avrupa Ekonomik Topluluğu Anlaşması'nın 237 ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Anlaşması'nın 205. maddelerinde, "Her Avrupa Devleti'nin, Topluluğuya üye olmak için başvuruda bulunabileceğini" hükme bağlamaktadır. Genişleme ile ilgili maddeler, daha sonra imzalanan Maastricht Anlaşması ve bu Anlaşma ile Amsterdam Anlaşması'nın

hükümlerinin birleştirilmesi ile oluşan "Konsolide Edilmiş Avrupa Birliği Anlaşması Metni"nde de yerini bulmuştur (Töre, 2002, 43).

Avrupa Birliği - Türkiye ilişkileri ise, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne ilişkin ön vergi uyum sürecini kapsayan adım adım tam üyeliğe hazırlanmasını öngören, 12 Eylül 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'nın, Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmesinden bugüne kadar inişli çıkışlı bir görünüm sergilemiştir. İki tarafın ilişkilerini olumsuz etkileyen bir dizi olaydan sonra (1974 Kıbrıs Barış Harekati, 1976 sonunda Türkiye'nin Katma Protokol yükümlülüklerini dondurma kararı, 1980 askeri müdahalesi ve AB'nin 22 Ocak 1982'de ilişkileri dondurma kararı), 1986 yılında toplanan Türkiye - AET Ortaklık Konseyi ile ilişkiler canlanmış ve Türkiye tarafından 1987 yılında yapılan tam üyelik başvurusu ile bu sürece ivme kazandırılması hedeflenmiştir. Ancak, başvurudan iki yıl sonra AB Komisyonu, Birliğin 1993 yılında tamamlanmayı hedeflediği İç Pazar Projesi'nden önce genişlemeyi gündeme almayacağını belirtmiştir.

Birliğin bugüne dek yaşadığı en kapsamlı genişleme süreci olan ve Birliğin beşinci kuşak genişlemesi olarak adlandırılan süreç ise, Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Malta ve Güney Kıbrıs'ın tam üyelik başvuruları ile başlamıştır. Söz konusu ülkeler, Avrupa Konseyi'nin 21-22 Haziran 1993 yılında gerçekleştirdiği ve tam üyelik kriterlerinin ayrıntılı bir şekilde belirlendiği Kopenhag Zirvesi sonrasında tam üyelik başvurularını gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Bu dönemde Türkiye ise Gümrük Birliği (GB)'nin tamamlanması için AB ile müzakerelere başlamış ve iki yıl süren müzakerelerin ardından Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararı ile Gümrük Birliği'ne katılım gerçekleşmiştir. Bu açıdan denilebilir ki, Soğuk Savaşın sona ermesi ile AB'nin Avrupa Kıtasını yeniden şekillendirme ve MDAÜ ile ilişkilerini geliştirme çabalarını artırdığı ve bu sebeple Türkiye'nin gündemdeki öneminin azaldığı bir dönemde Gümrük Birliği tamamlanmıştır (Oran, 2002: 333).

Avrupa Birliği - MDAÜ ilişkileri esas olarak, genişlemeye yönelik somut adımların atıldığı 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi'nde yoğunlaşma sürecine girmiştir. Söz konusu Zirvede, tam üyelik müzakerelerine geçilme kararı alınmış ve genişleme süreci resmen başlatılmıştır. İki dalga halinde müzakerelerin başlatılması öngörülen aday ülkeler için, ilk dalganın üyelik müzakerelerinin, 30 Mart 1998'de başlatılması kararlaştırılmıştır. Zirve'de AB'nin hedeflerini ve değerlerini paylaşmak üzere, Avrupa Konferansı'nın gerçekleştirilmesi kararı verilmiş ancak, genişleme sürecine dahil edilmemiş olan Türkiye, bu Konferansa katılmayı reddetmiştir. On MDAÜ ve Güney Kıbrıs'a adaylık statüsünün tanındığı ve söz konusu aday ülkelerin, Birlik program ve ajanslarına tam katılımının, her program için ayrı ayrı alınacak kararlar ile belirleneceğinin açıklandığı Zirve'de, Türkiye'yi her anlamda Birliğe yaklaştıracak ve tam üyeliğe hazırlayacak

“Türkiye İçin Avrupa Stratejisi”nin tasarlanması kararlaştırılmıştır (Soğuk, Güngör, 2001:4).

Zirve sonucunda Türkiye, diğer üye ve aday ülkelerle birlikte Avrupa Konferansı'na davet edilmiştir. Bu olumlu gelişmenin yanı sıra, Türkiye ile ilgili raporda belirtilen bazı ifadeler, AB ile ilişkilerin askıya alınmasına sebep olmuştur. Raporda, Türkiye'den istenilenler şunlardır: AB seviyesinde insan hakları standartlarına ulaşılması, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunması, Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin tatminkar ve istikrarlı bir çözüme kavuşturulması, Birleşmiş Milletlerin ilgili kararları doğrultusunda Kıbrıs'ta siyasi bir çözüm bulunması. Bu istekler nedeniyle Türkiye, 14 Aralık 1997'de AB ile ilişkilerin tekrar askıya alındığını açıklamıştır (Dura, Atik, 2003: 217). Böylece Lüksemburg Zirve Toplantısı kararları da, Türkiye açısından net bir sonuç ortaya çıkarmamış ve Türkiye ile ilişkiler genişleme gündemi dışında değerlendirilmeye alınmıştır. Ancak, aynı Zirvede Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Güney Kıbrıs'ın genişlemeye dahil edileceği kesinlik kazanmıştır.

Sırasıyla Haziran 1998, Aralık 1998 ve Haziran 1999'da yapılan Cardiff, Viyana ve Köln Zirve'lerinde de, aday ülkeler ile müzakerelerin ve genişleme sürecinin sürdürüleceğine yönelik benzer kararlar alınmıştır. Birliğin genişleme sürecinde daha somut adımların atıldığı ve 10-11 Aralık 1999'da gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde ise Türkiye resmen adaylık statüsü kazanmıştır. Söz konusu Zirve'de, Türkiye'de yaşanan olumlu gelişmelerden ve Kopenhag kriterleri doğrultusunda yapılan reformlara devam etme kararlılığından duyulan memnuniyet belirtilerek, Türkiye tam üye adayı olarak kabul edilmiş ve bu Zirve ile Türkiye'nin, MDAÜ, Güney Kıbrıs ve Malta'yı kapsayan son genişleme dalgasına dahil olması mümkün olmuştur.

Ancak 7-9 Aralık 2000 tarihinde gerçekleştirilen Nice Zirvesi'nde üye sayısı - 12 aday ülkenin katılımı sonrasında- 27 ile sınırlanmıştır. Zirve'de, 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren geçerli olacak ve AB'nin geleceğini önemli ölçüde etkileyecek reformlar üzerinde anlaşmaya varılmış ancak, kurumsal değişiklikler ile ilgili hesaplamalarda 27 üyeden oluşacak bir Avrupa göz önünde bulundurulmuş ve sonuç olarak hazırlanan tablolarda Türkiye'ye yer verilmemiştir (Eser: 2001,3).

Tablo : 1
AB'ne En Son Katılan On Üyenin ve Halen Aday Olan Ülkelerin Katılım
Takvimleri

Ülke	Başvuru Tarihi	Müzakere Başlangıç Tarihi	Müzakere Bitiş Tarihi	Müzakere Süresi
Türkiye	14.04.1987	03.10.2005		
Letonya	13.10.1995	13.10.1999	12.2002	3 yıl
Litvanya	08.12.1995	13.10.1999	12.2002	3 yıl
Malta	16.07.1990	13.10.1999	12.2002	3 yıl
Slovakya	27.06.1995	13.10.1999	12.2002	3 yıl
Çek Cum.	17.01.1996	31.03.1998	12.2002	4,5 yıl
Estonya	24.11.1995	31.03.1998	12.2002	4,5 yıl
Polonya	05.04.1994	31.03.1998	12.2002	4,5 yıl
Güney Kıbrıs	03.07.1990	31.03.1998	12.2002	4,5 yıl
Macaristan	31.03.1994	31.03.1998	12.2002	4,5 yıl
Slovenya	10.06.1996	31.03.1998	12.2002	4,5 yıl
Romanya	22.06.1995	13.10.1999	Katılım süreci 2006 yılı sonunda tamamlanacak.	
Bulgaristan	14.12.1995	13.10.1999		
Hırvatistan	21.02.2003	03.10.2005		

Kaynak : ASO, Türkiye'nin Avrupa Birliği İle Müzakere Süreci, Yönetim Kurulu Sunuşları 1, Şubat 2006.

Nice zirvesinden, 10 aday ülke ile Katılım Anlaşmasının 16 Nisan 2003'de imzalanacağı ve Birliğin, bu ülkeleri 1 Mayıs 2004'den itibaren üye olarak kabul edeceği yönündeki kararın alındığı 12-13 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'ne dek gerçekleşen Zirvelerde (Laeken Zirvesi; 14-15 Aralık 2001, 21- Sevilla Zirvesi; 22 Haziran 2002 ve Brüksel Zirvesi; 24-25 Ekim 2002), Türkiye için ümit verici ifadeler kullanılmaktan öteye gidilememiş ancak MDAÜ adım adım tam üyeliği yaklaştırmışlardır. Buraya kadar özetlenen Birliğin beşinci genişleme dalgası içinde, Türkiye'nin aksine MDAÜ'nin tam üyelik süreci oldukça istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Nitekim yukarıdaki Tablo : 1, bu durumu oldukça net bir şekilde ifade etmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, 12-13 Aralık 2002'de gerçekleştirilen Kopenhag zirvesi ise bir anlamda Türkiye'ye tarihin tarihi verildiği için, müzakerelere başlama tarihinin netleşmesi beklentisinde olan Türkiye'nin beklentilerini tam olarak karşılamamıştır. Ancak Avrupa Komisyonunun Ekim 2004'de, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmesi ve katılım müzakerelerinin açılmasını önermesi başlayan süreç, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin tarama süreciyle resmen başlatılması ile devam etmiştir.

II) TÜRKİYE VE YENİ ÜYE ÜLKELERİN BİRLİK İLE DİŞ TİCARETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AB'nin Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri, bu ülkelerin yaşadıkları rejim değişiklikleri ve buna paralel gelişmelerle yakından ilgilidir. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılışı, II. Dünya Savaşı sonrasında bölünen Avrupa'nın yeniden birleşmesi için bir dönüm noktası olmuş ve COMECON, ekonomik anlamda Sovyetler Birliği'ne bağımlılığın devam etmesi anlamına geleceği için, çoğu Merkezî ve Doğu Avrupa ülkesi tarafından reddedilmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak Avrupa Birliği, söz konusu ülkelerde başlatılan reformların başarıyla sonuçlandırılmasını sağlamak için, bu ülkelere yönelik ekonomik ve siyasi desteğini artırmıştır (Ham, 1993:186). Özellikle bu ülkelerin piyasa ekonomisine geçiş süreçleri ile birlikte hız kazanan ticari ilişkiler, Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri ile AB arasında 1991 yılının sonundan itibaren imzalanmaya başlanan Avrupa Antlaşmaları ile yeni bir boyut kazanmıştır. Belli bir dönemde taraflar ile AB arasında serbest ticaret bölgeleri kurulmasını hedefleyen Avrupa Antlaşmaları'nın yürürlüğe girdiği 1992 yılından itibaren, Merkezî ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'nin toplam ihracatı ve ithalatı içindeki paylarının giderek arttığı görülmüştür.

Tablo : 2
Yeni Üye Ülkeler ve Türkiye'nin AB ile Dış Ticareti

Milyon \$

AB'NE İHRACAT					AB'NDEN İTHALAT				
Ülkeler	1995	1998	2001	2003	Ülkeler	1995	1998	2001	2003
Polonya	16038	19284	24994	36569	Polonya	18781	31030	30866	41199
Çek Cum.	13217	18664	23018	34021	Çek Cum.	15454	19667	22546	30358
Macaristan	7882	16531	22352	31603	Macaristan	9370	16418	19464	26195
Slovakya	3135	5969	7585	13327	Slovakya	3024	6552	7352	11611
Slovenya	5574	5928	5757	7457	Slovenya	6531	7015	6841	9287
Estonya	995	1787	2405	3275	Estonya	1680	2878	2710	4134
Letonya	983	1409	2188	3012	Letonya	1353	2906	3045	4365
Litvanya	574	1024	1225	1788	Litvanya	906	1762	1741	2672
Malta	1366	966	808	1092	Malta	2137	1846	1732	2305
Güney Kıbrıs	426	404	372	519	Güney Kıbrıs	1097	2017	1993	2494
Türkiye	11076	13445	16117	24487	Türkiye	16862	24076	18279	31685

Kaynak: UNITED NATIONS, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerinden derlenmiştir.

Dış ticaretinin yaklaşık yarısını AB ülkeleri ile gerçekleştiren Türkiye ile AB arasındaki ticaret hacmi ise Tablo : 2'den de açıkça görüldüğü gibi, GB sonrasında önemli derecede artmıştır. GB öncesi 1995 yılında 27.9 milyar dolar olan dış ticaret hacmi, 2001 yılında 34.3 ve 2003 yılında ise 56.1 milyar dolara ulaşmıştır. 2003 yılı itibarıyla toplam ihracatının yaklaşık %55'ini ve ithalatının %49'unu Birlik ülkelerine gerçekleştiren Türkiye için en önemli piyasa konumunda bulunan AB, katılım öncesinde ele alınan diğer ülkeler için de son derece önemli bir konumdadır. Henüz Türkiye'nin üyeliği gerçekleşmemiş olsa da gümrük birliği üyeliği nedeniyle; hem bu ülkeler ile AB pazarında rekabet şansı ve hem de bu ülkeler ile olan ticaret hacminin seyri büyük önem taşımaktadır.¹

Ancak Mayıs 2004'den itibaren on yeni ülkenin katılımıyla üye ülke sayısı 25 olan Birliğin, üyelik öncesinde söz konusu yeni üye ülkeler ve Türkiye ile dış ticaret rakamlarının verildiği Tablo : 2'den görüleceği gibi bu ülkeler içinde Birlik ile en geniş ticaret hacmine ulaşan ülkeler gerek ithalat gerekse ihracatta sırasıyla; Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya ve Slovenya'dır. Bu nedenle, ihracat benzerliğinin analiz edildiği bir sonraki bölümde, AB piyasasında Türkiye ile söz konusu beş AB üyesi ülkenin kıyaslamasının yapılmasının daha anlamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacağı düşünülmüştür.

III) TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERİN AB PİYASASINDA İHRACAT BENZERLİKLERİNİN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde herhangi iki ülke arasında hedef piyasada yaşanan rekabetin tahminine olanak sağlayan ihracat benzerlik indeksi yardımıyla, Türkiye ile Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya ve Slovenya'nın AB piyasasında Hufbauer ve Chilas (1974) tarafından kullanılan beş farklı ürün kategorisinde (hammadde yoğun, emek yoğun, sermaye yoğun, kolay taklit edilebilen ve zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar) ihracat benzerlikleri incelenecektir.

İhracat benzerlik indekslerinin hesaplanmasında, beş farklı ürün grubunu oluşturan Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması'na (Standart International Trade Classification-SITC Rev.3) göre kapsadıkları sektörler aşağıdaki şekilde gruplandırılmaktadır;²

Mal Grupları:

- Hammadde Yoğun Mallar (SITC 0; 2-26; 3-35; 4; 56)
- Emek Yoğun Mallar (SITC 26; 6-62, 67, 68; 8-87, 88)
- Sermaye Yoğun Mallar (SITC 1; 35; 53; 55; 62; 67; 68; 78)
- Kolay Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallar (SITC 51; 52; 54; 58; 59; 75; 76)
- Zor Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallar (SITC 57; 7-75, 76, 78; 87; 88)

Söz konusu mal gruplarının kapsadığı SITC-Rev.3 sınıflandırmasına ilişkin detaylar Ek 1'de verilmiştir. Çalışmada kullanılan ihracat benzerlik indeksi ise Finger ve Kreinin (1979) tarafından aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir:

$$S(ab,c) = \left\{ \sum_i \text{Minimum} [X_i(ac), X_i(bc)] \right\} 100 \dots\dots\dots(1)$$

Söz konusu formülde S (ab, c), (i) malı ihracatının yapıldığı üçüncü ülke (c) piyasasında, a ve b ülkelerinin ihracatlarının benzerliğini göstermektedir. $X_i(ac)$ ve $X_i(bc)$ sırasıyla; a ülkesinin c ülkesine gerçekleştirdiği ihracat içinde (i) malı ihracatının payını ve b ülkesinin c ülkesine gerçekleştirdiği ihracat içinde (i) malı ihracatının payını göstermektedir. İndeks değerinin 100'e yaklaşması, iki ülke ihracat yapılarının giderek benzeştiğini gösterirken, 0'a yaklaşan indeks değeri de iki ülke arasında ihracat benzerliğinin giderek azaldığını gösterecektir.

Sadece uluslararası ticaret verilerine gerek duyması ve bu verilerin tüm ülkeler için standartlaşmış temelde mevcut olması, indeksin en önemli avantajları arasındadır. Ancak indeks, ürün kapsamının seçimine son derece duyarlı olduğu için indeks yardımıyla yapılacak analizi, indeksin belli bir dönemde aldığı mutlak değer yerine, indeks değerinin zaman içindeki değişimine dayandırmak gerekmektedir (Akder, 1988: 69-70).

Daha önce de belirttiği gibi bu çalışmanın amacı, Hufbauer ve Chilas tarafından oluşturulan beş farklı ürün kategorisinde, Türkiye ile Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Slovenya arasında AB piyasasında yaşanan rekabetin sektörel düzeyde belirlenmesidir.

Türkiye ve diğer AB üyesi beş ülkenin (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya) AB piyasasına gerçekleştirdikleri ihracatın mal kompozisyonundaki örtüşme (overlap) derecesinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan ihracat benzerlik indeks değerleri, Ek Tablo : 1, 2, 3, 4 ve 5'de verilmiştir. Çalışmada ihracat benzerlik indeksi ile yapılacak karşılaştırmalı analizde, yaklaşık 50 olan indeks değerleri "görelî olarak yüksek" derecede uluslararası rekabeti, 60'ın üstündeki değerler ise bu iki ülke arasındaki uluslararası ticarete "yoğun" bir rekabeti işaret etmektedir (UNECE, 1989).

Ek Tablolardan görüleceği gibi, her beş mal grubu için genel bir değerlendirme yapıldığında, 1992-2004 döneminin genelinde sadece hammadde yoğun mallarda ve kolay taklit edilebilen araştırma bazlı mallarda Türkiye ile Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Slovenya arasında "görelî olarak yüksek" bir rekabetin yaşandığı görülmekte ve bu mal gruplarında dönem içinde zaman zaman 50'nin oldukça altında gerçekleşen indeks değerleri Türkiye ile bu ülkeler arasında ihracat yapısının giderek daha farklı (daha az benzer) hale geldiğinin göstermektedir. Bu iki mal grubu dışında dönem içinde tüm mal gruplarında Türkiye'nin bu ülkelerle AB piyasasında "yoğun" bir uluslararası rekabetle karşı karşıya olduğu kolaylıkla söylenebilir. Özellikle dönem içinde hiç bir zaman

60'ın altında gerçekleşmeyen ve çoğu ülke için çoğu yılda 90'ın üstünde gerçekleşen indeks değerleri, emek yoğun ve zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallarda, Türkiye ile bu ülkelerin AB piyasasına ihraç ettikleri mal çeşitlerinde gittikçe benzer bir yapıya sahip olduklarını işaret etmektedir.

Değerlendirmeyi Türkiye ile Birliğin beş yeni üye ülkesi arasında yaptığımızda ise ilk olarak söz konusu dönemde Çek Cumhuriyeti ile Türkiye arasında AB piyasasında özellikle zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallarda yoğun bir rekabet yaşandığı ve yaşanmaya devam edildiği görülmektedir. Çek Cumhuriyeti ve Türkiye arasında yaşanan uluslararası rekabetin mal grupları düzeyinde sıralaması ile çok benzerlik gösteren Polonya'nın aksine, Macaristan ile Türkiye arasında özellikle 2002 yılı sonrasında zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar grubunda yaşanan uluslararası rekabetin, emek yoğun mallarda yaşanan rekabeti geride bıraktığı gözlenmektedir. Benzer şekilde, Slovakya ve Slovenya için de rekabetin en yoğun yaşandığı mal grupları sırasıyla zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar ve emek yoğun mallardır.

Her beş ülke için yapılan genel bir değerlendirme, Türkiye'nin Birlik piyasasında bu ülkelerle özellikle zor taklit edilebilen teknolojik mallar ve emek yoğun mallarda şiddetli bir rekabetle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

AB piyasasında uluslararası rekabetin özellikle bu iki mal grubunda yoğunlaşması, iki önemli sonuca işaret etmektedir. İlk olarak yapılan analiz, emek yönünden zengin bu ülkelerle, Birliğe katılım öncesi ve sonrasında, Türkiye gibi bol ve ucuz emek faktörünün yoğun olarak kullanıldığı mallarda AB piyasasında yaşanan rekabeti doğrulamaktadır.

Söz konusu analizin bir diğer ve daha önemli sonucu ise özellikle ileri teknoloji ve yatırım gerektiren ve katma değer yaratma kapasitesi açısından çok önemli olan zor taklit edilebilen mallarda, Türkiye'nin bu beş AB yeni üye ülkesi ile son derece şiddetli bir rekabet ortamında olduğunu tespitidir.

AB piyasasında söz konusu ülkelerin birbirleriyle hangi mal gruplarında hangi oranda rekabet edeceğine yönelik bir tahmin yapmaya olanak veren bu analiz sonucunda (çoğu mal grubunda ancak özellikle ve sırasıyla zor taklit edilebilen araştırma bazlı ve emek yoğun mallarda) oldukça yüksek gerçekleşen indeks değerleri, söz konusu beş yeni üyenin Birliğe katılımının, Türk firmaları için artan rekabet anlamına geleceğini ifade etmektedir.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu çalışmada sadece herhangi iki ülke arasında hedef piyasada yaşanan rekabetin tahminine olanak sağlayan başka bir deyişle iki ülkenin ihracat yapılarının ne kadar benzer olduğunun belirlenmesine imkân tanıyan ihracat benzerlik indeksi kullanılmış ve rekabet gücünün ölçümü çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Uluslararası rekabet gücünün sektörel düzeyde ölçümüne imkân tanıyan ve bu alanda en çok kullanılan yöntemler ise Açıklanmış Karşılaştırmalı

Üstünlükler (AKÜ) ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı (KİP) indeksleridir. Söz konusu indeksler yardımıyla mal grupları düzeyinde ülkeler arası rekabet gücünün analizi, çok daha detaylı ve anlamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

SONUÇLAR

Türkiye, Atina'da imzalanan Katılım Anlaşması'nın 1 Mayıs 2004'de yürürlüğe girmesi ile Avrupa Birliği'ne tam üye olan on yeni ülkenin aksine, Birliğe tam üyelik yolunda bu ülkelerle aynı hızda ilerlemesi olanaklı olmamıştır. 3 Ekim 2005'de Türkiye ile müzakerelerin tarama süreciyle resmen başlatılması kararlaştırılmasının ardından, 1998 ve 1999 yıllarında müzakerelere başlayan söz konusu aday ülkelerin konumuna ulaşan ülkemiz açısından, genişleyen Birlik piyasasında yaşanan uluslararası rekabetin sektörel düzeyde belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Türkiye ile on yeni üye ülkenin AB'ne katılım süreçleri ve Birlik ile dış ticaretlerinin gelişiminin incelendiği bu çalışmada, Birlik piyasasında yaşanan rekabetin beş farklı mal grubu düzeyinde incelenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda, Türkiye ile AB'ne yeni katılan beş üye ülke (Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Slovenya ve Slovakya) arasında özellikle emek yoğun mallar ve zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar gruplarında oldukça yoğun bir rekabetin yaşandığı görülmüştür.

Bu sonuçlar, Türkiye'nin yoğun rekabet ortamında özellikle yüksek teknoloji ve yatırım gerektiren zor taklit edilebilen mal grubunda, yatırım ve yeni ticaret politikalarının geliştirilmesi ve desteklenmesi önem kazanmaktadır. Ancak bu rekabet ortamında ülkemizin rekabet avantajına/dezavantajına sahip olduğu mal gruplarının daha detaylı belirlenmesi daha anlamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Nitekim Türk sanayinin, AB'nin yeni üye ülkeleri karşısında rekabet gücünü ölçmek amacıyla Balassa (1965) indeksi olarak da bilinen Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi kullanılarak yapılan çeşitli çalışmalar (Yılmaz, 2003; Yılmaz ve Ergun, 2003; Köseyahyaoglu, 2005), Türkiye'nin özellikle emek ve hammadde yoğun mallarda güçlü bir rekabet üstünlüğüne sahip olduğunu aksine kolaylıkla ve zor taklit edilebilir araştırma bazlı mallarda ise karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye için AB piyasasındaki rekabet gücünü etkileyecek en önemli gelişmelerden biri olan Birliğin 1 Mayıs 2004 tarihli beşinci genişleme süreci, Türkiye'nin AB piyasasında yeni üye ülkelerle rekabetin yoğun olarak yaşandığı sektörlerin belirlenmesinin ve bu ülkelerle rekabet gücünün karşılaştırılmasının önemini artırmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, Dünya ticareti içinde katma değer yaratma kapasitesi yüksek teknoloji yoğun ürünleri üreten ülkelerin payının hızla arttığı düşünöldüğünde, Türkiye'nin ihracat yapısını özellikle emek yoğun mallardan teknoloji yoğun mallara dönüştürmesi gereğine işaret etmektedir. Bu noktada özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımların önemi ortadadır.

Ancak Türkiye gibi nüfus artış hızının ve işsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde, teknolojik yeniliklerin istihdam üzerine etkileri de son derece önemli bir konudur. Bu konuda yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte, söz konusu dönüşüm sürecinde yeni istihdam olanaklarının yaratılması da önemli bir politika hedefi olmalıdır (Taymaz, 1998).

Ayrıca gerek sağlanacak katma değer gerekse de rekabet gücü açısından, ihracatın teknoloji yoğun sektörlerde artırılması sürecine yardımcı olacak yabancı yatırımları teşvik edici ve artırıcı politikaların yanı sıra, AR-GE yatırımlarının ve özellikle yeni teknolojileri kullanma becerisine sahip beşeri sermaye yatırımlarının artırılması da son derece önem taşıyan unsurlardır. Dolayısıyla Türk sanayinin gerek AB gerekse dünya piyasalarında rekabet gücünü artırabilmesi ancak yeni yatırım, teknoloji ve ticaret politikalarının geliştirilmesi ve böylece katma değeri yüksek teknoloji yoğun sektörlerin üretim ve ihracatının desteklenmesi ile mümkün olabilecektir.

SONNOTLAR

- ¹ 2003 yılı itibariyle söz konusu 15 yeni üye ülke içinde Türkiye'nin dış ticaret hacmi en geniş olan ülkeler sırasıyla; Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'dir. Söz konusu sıralama Türkiye'nin bu ülkelere ihracatında da aynı iken, ithalatta Çek Cumhuriyeti ilk sırayı almaktadır. 2003 yılı toplam ihracatımız içinde 15 yeni üyenin payı %3 iken, ithalatta ise yaklaşık %2,5'dur. Yine 2003 yılında Türkiye'nin toplam ihracatının %3'ü ve toplam ithalatının %2,5'u söz konusu 15 ülke ile gerçekleştirilmiştir (DTM).
- ² Söz konusu sınıflandırmada örneğin SITC 2-26, 26 nolu ürün grubu dışındaki tüm SITC 2 mal grubunu, SITC 6-62, 67, 68 ise 62, 67 ve 68 nolu ürün grupları dışındaki tüm SITC 6 ürün grubunu v.s. ifade etmektedir.

EKLER

EK 1. SITC (Rev. 3)'e Göre Mal Gruplarına Dahil Olan Sektörler

Hammadde Yoğun Mallar

- SITC 0 Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri
- SITC 2 Akaryakıt Hariç, Yenilmeyen Hammaddeler (26 hariç)
- SITC 3 Madeni Yakıtlar, Yağlar v.b. İlgili Maddeler (35 hariç)
- SITC 4 Hayvansal ve Bitkisel Yağlar, Katı Yağlar ve Mumlar
- SITC 56 Gübreler (272. Grubun Dışındakiler)

Emek Yoğun Mallar

- SITC 26 Dokuma Elyafı (Yün Topları Hariç) v.b. Artıkları
- SITC 6 Başlıca Sınıflara Ayrılarak İşlenmiş Mallar (62, 67, 68 hariç)
- SITC 8 Çeşitli Mamul Eşya (87 hariç)

Sermaye Yoğun Mallar

- SITC 1 İçkiler ve Tütün
- SITC 35 Elektrik Enerjisi
- SITC 53 Debagat ve Boyacılıkta Kullanılan Ürünler

SITC 55 Uçucu Yağ, Rezinoit, Parfümeri, Kozmetik, Tualet Müstahzarlar

SITC 62 Başka Yerde Belirtilmeyen Kauçuk Eşya

SITC 67 Demir ve Çelik

SITC 68 Demir İhtiva Etmeyen Madenler

SITC 78 Kara Taşıtları (Hava Yastıklı Taşıtlar Dahil)

Kolay Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallar

SITC 51 Organik Kimyasal Ürünler

SITC 52 İnorganik Kimyasal Ürünler

SITC 54 Tıp ve Eczacılık Ürünleri

SITC 58 İlk Şekilde Olmayan Plastikler

SITC 59 Başka Yerde Belirtilmeyen Kimyasal Madde ve Ürünleri

SITC 75 Büro Makineleri, Otomatik Veri İşleme Makineleri

SITC 76 Haberleşme, Sesi Kaydetme ve Kaydedilen Sesi Tekrar Vermeye Yarayan Aletler

Zor Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallar

SITC 57 İlk Şekilde Plastikler

SITC 7 Makine ve Ulaştırma Araçları (75, 76, 78 hariç)

SITC 87 Başka Yerde Belirtilmeyen Mesleki, İlmî; Kontrol Aletleri ve Cihazları

SITC 88 Fotoğraf Malzemeleri, Optik Eşyalar; Kol ve Duvar Saatleri

EK Tablo : 1
Sermaye Yoğun Mallarda İhracat Benzerlik İndeks Değerleri

YILLAR	ÜLKELER				
	TR*/Çek Cum.	TR/Polonya	TR/Macaristan	TR/Slovakya	TR/Slovenya
1992	--	68,72	84,47	61,17	--
1993	51,56	55,17	70,93	61,62	--
1994	69,38	61,69	77,28	--	63,85
1995	84,79	71,26	74,21	66,77	69,38
1996	75,61	72,11	77,59	67,75	70,89
1997	60,95	57,39	60,11	51,37	64,35
1998	55,62	60,70	59,51	54,39	49,86
1999	72,57	71,14	65,53	69,67	66,85
2000	70,25	70,87	65,76	70,32	65,75
2001	80,18	82,21	74,87	80,02	81,58
2002	87,03	85,30	80,57	85,28	87,85
2003	88,69	84,69	83,96	82,32	85,53
2004	91,55	85,25	86,12	77,81	89,65

(--) İlgili yıla ait veri bulunmamaktadır. (*) TR: Türkiye

Kaynak: United Nations, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerinden tarafımızca hesaplanmıştır.

EK Tablo : 2
Emek Yoğun Mallarda İhracat Benzerlik İndeks Değerleri

YILLAR	ÜLKELER				
	TR*/Çek Cum.	TR/Polonya	TR/Macaristan	TR/Slovakya	TR/Slovenya
1992	--	99,85	97,72	85,83	--
1993	64,63	87,99	92,19	85,04	--
1994	70,85	89,94	97,46	--	69,65
1995	63,97	86,70	93,10	82,39	67,90
1996	70,84	88,48	94,30	83,97	73,04
1997	75,69	91,37	98,06	87,83	86,12
1998	77,28	90,02	98,83	88,59	87,24
1999	77,23	90,75	97,15	89,83	87,56
2000	75,29	88,65	97,81	87,12	88,89
2001	77,50	88,90	96,05	89,64	90,60
2002	75,67	84,81	97,20	84,34	89,48
2003	74,68	83,36	92,49	83,15	90,25
2004	75,74	82,91	90,40	83,20	83,92

(--) İlgili yıla ait veri bulunmamaktadır. (*) TR: Türkiye

Kaynak: United Nations, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerinden tarafımızca hesaplanmıştır.

EK Tablo : 3
Hammadde Yoğun Mallarda İhracat Benzerlik İndeks Değerleri

YILLAR	ÜLKELER				
	TR*/Çek Cum.	TR/Polonya	TR/Macaristan	TR/Slovakya	TR/Slovenya
1992	--	65,28	92,04	67,57	--
1993	48,68	60,15	81,54	52,53	--
1994	48,03	62,91	82,32	52,65	45,48
1995	49,23	62,10	82,41	53,59	45,42
1996	42,22	63,45	82,57	59,15	39,76
1997	38,24	57,43	80,76	51,91	39,51
1998	38,23	59,73	80,95	52,49	39,53
1999	40,28	64,59	83,49	52,00	37,44
2000	41,24	60,56	78,78	46,33	34,85
2001	42,59	60,46	82,82	40,38	35,48
2002	47,14	65,95	83,83	45,39	39,08
2003	47,52	68,95	83,19	48,43	38,99
2004	54,32	71,49	83,96	48,35	43,19

(--) İlgili yıla ait veri bulunmamaktadır. (*) TR: Türkiye

Kaynak: United Nations, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerinden tarafımızca hesaplanmıştır.

EK Tablo : 4
Zor Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallarda İhracat Benzerlik İndeks Değerleri

YILLAR	ÜLKELER				
	TR*/Çek Cum.	TR/Polonya	TR/Macaristan	TR/Slovakya	TR/Slovenya
1992	--	99,30	89,83	91,51	--
1993	94,87	95,24	90,07	89,02	--
1994	88,33	97,73	87,05	--	85,41
1995	94,90	98,24	88,80	88,93	86,28
1996	94,41	99,05	90,77	90,02	89,17
1997	96,10	97,33	97,81	91,19	92,50
1998	96,74	98,82	98,79	91,78	93,80
1999	96,35	97,25	98,05	89,48	94,82
2000	95,43	96,54	95,71	89,87	93,52
2001	96,42	98,96	96,07	91,43	96,39
2002	96,57	98,94	95,30	90,57	95,51
2003	95,69	98,34	94,97	90,14	96,70
2004	95,18	98,47	94,51	90,20	96,64

(--) İlgili yıla ait veri bulunmamaktadır.

Kaynak: United Nations, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerinden tarafımızca hesaplanmıştır.

EK Tablo : 5
Kolay Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallarda İhracat Benzerlik İndeks Değerleri

YILLAR	ÜLKELER				
	TR*/Çek Cum.	TR/Polonya	TR/Macaristan	TR/Slovakya	TR/Slovenya
1992	--	43,25	69,11	61,79	--
1993	37,54	55,93	71,27	61,66	--
1994	48,63	71,40	74,29	--	41,41
1995	52,11	70,30	82,46	68,19	39,46
1996	50,22	72,05	74,37	70,38	45,99
1997	46,20	80,23	49,08	60,69	48,85
1998	43,31	81,64	54,84	45,62	46,02
1999	46,10	86,52	53,37	50,80	45,82
2000	53,46	85,29	55,16	57,48	48,71
2001	61,60	90,77	69,10	54,77	62,79
2002	44,71	85,06	72,48	48,29	55,76
2003	43,08	82,59	72,33	40,44	45,61
2004	48,40	79,13	77,54	28,58	51,51

(--) İlgili yıla ait veri bulunmamaktadır. (*) TR: Türkiye

Kaynak: United Nations, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerinden tarafımızca hesaplanmıştır.

KAYNAKÇA

- AKDER, H. (1988), "The Impact of EED's Enlargement on the Exports of Mediterranean Countries" *Yapı Kredi Economic Review*, 1, No:1, Ekim, s.69-70.
- BALASSA, B. (1965), "Trade Liberalization and 'Revealed' Comparative Advantage", *Manchester School of Economic and Social Studies*, 33, s. 99-124.
- DURA, C. ve ATİK, H. (2003), *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*, Nobel Yayınları, İstanbul.
- ESER, K. (2001), "Nice Zirvesi Sonuçları ve Türkiye", *Türkiye ve Siyaset Dergisi*, Mart-Nisan.
- FINGER, J. M. ve KREININ, M. E. (1979), "A Measure of 'Export Similarity and its Possible Uses", *Economic Journal*, vol. 89, s. 905-912.
- HAM, P. (1993), *The EC, Eastern Europe and European Community*, Pinter Publishers, New York.
- HUFBAUER, C.G. ve CHILAS, J.C. (1974), "Specialization by Industrial Countries: Extent and Consequences" in H. Giersch (ed.): *The International Division of Labour: Problems and Perspectives. International Symposium*. Tubingen, Germany: J.C.B. Mohr, s. 3-38.
- KÖSEYAHYAĞLU, L. ve ÖZDAMAR, G. (2005), "Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan ve Estonya'nın Sektörel Rekabet Gücü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Sosyo Ekonomi*, 1, 2, s. 74-102.
- ORAN, B. (2002), *Türk Dış Politikası*, Cilt I-II, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SOĞUK, H. ve GÜNGÖR, H. (2001), *Avrupa Birliği Program ve Ajanlarına Aday Ülke Statüsüyle Türkiye'nin Katılımı*, İKV Yayınları, Sayı 16.
- TAYMAZ E. (1998), "Türkiye İmalat Sanayinde Teknolojik Değişme ve İstihdam", *Teknoloji ve İstihdam*, (Ed. Tuncer Bulutay), DİE, Ankara.
- TÖRE, N. (2002), "Avrupa Birliği'nin Bitmeyen Senfonisi: Genişleme, *ASOMEDYA*, Temmuz, s.43-66.
- United Nations, www.unstats.un.org/unsd/databases.htm (10. 04. 2006).
- United Nations Economic Commission for Europe (1989), *Economic Survey of Europe in 1988-1989*.
- YILMAZ, B. (2003), "Turkey's Competitiveness in the European Union: A Comparison with Five Candidate Countries - Bulgaria, The Czech Republic, Hungary, Poland, Romania - and the EU 15", *Ezoneplus Working Paper*, No.12.
- YILMAZ, B. ve ERGUN, S. J. (2003), "The Foreign Trade Pattern and Foreign Trade Specialisation of Candidates of the European Union", *Ezoneplus Working Paper*, No.19.